

Назар КІСЬ

*кандидат історичних наук
науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4143-1862>
e-mail: danylovyeh@gmail.com*

«ХЛОПИ І ПОПИ» В ЧАС «МІСЬКОЇ» ПОЛІТИКИ. УЧАСТЬ СЕЛЯН-РУСИНІВ І ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В МАСОВИХ ПОЛІТИЧНИХ ЗАХОДАХ У ЛЬВОВІ КІНЦЯ ХІХ СТ.

Досліджено долучення українського селянства й духовенства до модерного політичного процесу кінця ХІХ ст. – у час, коли політика в Галичині переходить у масову фазу, відповідно, більш актуальною стає мобілізація прихильників якоїсь політичної групи чи партії, а також демонстрація масової підтримки. Коли йдеться про українські політичні проекти, таку масовість могли забезпечити руські селяни. Показано, як українці реагували на ці виклики, заохочуючи до політичної активності в м. Львові селян із провінції. Проілюстровано, як символічна й організаційна роль Греко-католицької церкви (ГКЦ), а також масова підтримка селян, ставали аргументами в політичному житті.

Продемонстровано конкретні приклади нової «міської» політики, якій притаманні масові маніфестації, збори, мітинги, зокрема у статті йдеться про Перше всенародне віче русинів у Львові 1880 р., Друге всенародне віче 1883 р., Загальне зібрання русинів міста Львова 1884 р., а також про два заходи, приурочені ювілею Берестейської унії – Католицьке віче у Львові та святкування 400-ліття унії в 1896 р.

Показано, як для проведення своїх національних маніфестацій використовували загальнодержавні ювілеї: перше «всенародне віче» 1880 р. проходило ще й як «національне свято свободи й рівності» на 100-річчя правління царя Йосифа II; друге 1883 р. – як вшанування річниці смерті імператора Фердинанда I, чиїм підписом у 1848 р. була скасована панщина.

Висвітлено непрості стосунки популярних політиків та вищого духовенства: як ієрархи уникали певних заходів, як місце проведення урочистих богослужінь (в соборі Святого Юра чи в Успенській церкві) свідчило про їхні взаємини, як масові зібрання використовувалися політиками для тиску на ієрархів ГКЦ, зокрема, в питанні «єзуїтської реформи» василіанських монастирів. На прикладі ювілейних заходів 1896 р. проілюстровано, як греко-католицькі ієрархи змогли перехопити ініціативу в політичних активістів, як вони самі організували селян та залучили їх до своїх урочистостей. А також і те, як вони намагалися поєднати лояльність до місцевої та центральної влади, до Ватикану та до національного проекту.

Показано, як кожна подія знаходила відгук в тогочасній польській та українській пресі, які аргументи використовували політичні опоненти. Зокрема, стосовно таких нових явищ як масові маніфестації та участь в них селян, традиційно «неполітичної» верстви.

Ключові слова: масова політика, віче, маніфестація, Львів, селянство, духовенство.

Наприкінці XIX ст. політики в Галичині, наслідуючи політиків Австрії та Німеччини, почали проводити збори – так звані віча. Цьому сприяли ліберальні реформи в Австро-Угорщині та перехід політики у масову фазу, коли партії переставали бути «клубами», а перетворювались на багаточисельні структуровані організації. Львів, як столиця коронного краю з широкою автономією, став ареною боротьби польського та українського національних проєктів, а отже – місцем для маніфестацій, політичних акцій та партійної мобілізації.

У випадку русинів Галичини кінця XIX ст. слід враховувати величезне символічне та організаційне значення Греко-католицької церкви¹, як головної національної інституції. А також визначальну роль селянства, якщо мова йде про масовість. В умовах модерної «міської» політики, коли масові заходи відбувалися на площах і вулицях, в храмах чи національних інституціях, присутність великої кількості прихильників додавало ваги заходу та авторитету політикам. Зважаючи на національну структуру населення Львова, таку масовість могли забезпечити лише представники провінції.

В сучасній вітчизняній історіографії це питання неодноразово розглядалося кризь призму розвитку власне українського національного руху. Зокрема, Мар'ян Мудрий окреслив проблему переходу міста до масової політики, аналізуючи два загальнонаціональні львівські віча². Натомість історик Даніель Уновський показав ці процеси в контексті складних міжнаціональних стосунків, до того ж вплетених в загальноімперський політичний контекст³. Все ж головним джерелом інформації про ці події є тогочасна львівська періодика, як українська, так і польська.

Метою цієї статті є показати, як український національний рух Галичини входив у масову фазу, з одного боку взуруючись на західноєвропейські модерні практики, а з іншого – виходячи з тогочасних реалій, притаманних «нації хлопів і попів». Завданнями, відповідно, є аналіз конкретних прикладів, що ілюструють проблему.

29–30 листопада 1880 р. русофільська і народовецька течії організували перше «всенародне віче»⁴. Цього ж року, у вересні, Львів відвідав цісар Франц Йосиф. Під час цих відвідин польські консерватисти, які займалися організацією візиту, фактично проігнорували русинів. Жоден світський діяч не потрапив до організаційного комітету,

¹ Кісь Н. Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. 184 с.; Колб Н. «З Богом за Церкву і вітчизну»: греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині у 90-х роках XIX століття: монографія. Жовква: «Місіонер», 2015. 324 с. + іл.

² Мудрий М. Українські народні віча у Львові 1880 і 1883 років (місто на шляху до масової політики). *Львів: місто – суспільство – культура*: зб. наук. пр. Львів, 1999. Т. 3. С. 333–347.

³ The Limits of Loyalty: Imperial Symbolism, Popular Allegiances, and State Patriotism in the Late Habsburg Monarchy / edited by Laurence Cole, Daniel L. Unowsky. New York, Oxford, Berghahn Books, 2009. P. 124–131.

⁴ Мудрий М. Українські народні віча у Львові... С. 333–347.

а ті, хто потрапили – митрополит Йосиф Сембратович та єпископ Іван Ступницький, виконували в ньому суто символічні функції.

Русофіли напередодні візиту наполягали на тому, що русини мають подати імператору перелік «польських зловживань». Натомість народовці не хотіли «псувати візит скаргами», а головне – боялися підтвердити сумніви в лояльності до Габсбургів та підозри в симпатіях до Росії. Позиція народовців тоді переважила, цісаря тепло вітали у Народному Домі, відповідно загальні збори русинів Галичини у листопаді мали стати якщо не поступкою, то кроком назустріч русофілам. Перше «всенародне віче» вирішили приурочити до 100-річчя правління імператора Йосифа II, яке розпочалося 29 листопада 1780 р., і трактувалося воно тоді як «національне свято свободи і рівності»⁵.

Інша цікава деталь полягала в тому, що того ж таки 29 листопада 1880 р. польські демократи вперше вирішили відсвяткувати у Львові річницю Листопадового повстання 1830 р. І якщо русини акцентували увагу на тому, що Йосиф II був «патроном Греко-католицької церкви і покровителем селян»⁶, символом звільнення та емансипації, то для поляків (як і для інших ненімецьких народів імперії) він асоціювався з політикою германізації та імперського централізму, а для австрійців і німців – з ліберальними реформами.

29 листопада 1880 р. в соборі Святого Юра у Львові, а також в греко-католицьких церквах краю, відбулися урочисті богослужіння. Наступного дня сотні русинів, переважно делегатів з сіл, зібралися на Святоюрській площі, а ввечері – в Народному Домі⁷. Оцінки кількості учасників різняться: віденська преса писала про 2500, львівська поліція – про 1400, місцеві польські газети – про менш ніж 300 осіб. За спогадами Олександра Барвінського, це було «перше всенародне віче у Львові з ціхою чисто народною»⁸. Тобто можна говорити про початок масової політики в українському національному проєкті.

Ця подія не пройшла непоміченою в польській пресі, як консервативній, так і ліберальній. Знову ж таки, мова йшла здебільшого про участь селян і роль духовенства. Писали про експлуатацію селян священниками «після ста років “свободи”»⁹; про те, що селяни не розуміють змісту резолюцій, за які голосують; про те, що кріпаків-русинів протиставляють панам-полякам, забуваючи про поляків-кріпаків. Зрештою, як мовилося в польській пресі, – не було створено єдиної організації, яка б відстоювала інтереси руських селян, а тому всі промови стали просто великою репетицією подальших розмов про утиски з боку місцевої влади¹⁰.

⁵ The Limits of Loyalty... P. 124–131.

⁶ Ibid.

⁷ Осередчук М. Львів – Відень у кінці XIX – початку XX століття: візити представників габсбурзької династії до Львова та їх відображення у пресі. *Архіви України*. 2013. № 4. С. 93–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2013_4_7; Барвінський В. Народне віче Русинів. Во Львові дня 18 (30) листопада 1880. *Дьло*. 1880. 26 листоп. (8 груд.). С. 1–2; Детальніше про візити Франца Йосифа до Львова, їхній перебіг та наслідки див. Кісь Н. Цісар прибуває! Візити Франца Йосифа до Львова. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/themes/kaiser-visits/>

⁸ Барвінський О. Спомини з мого життя. Київ, 2010. 1120 с.

⁹ The Limits of Loyalty... P. 124–131.

¹⁰ Ibid.

Тут слід зауважити, що нинішнє значення поняття «віче» відрізняється від тодішнього. В кінці XIX ст. це був доволі ексклюзивний захід, який передбачав програму, доповіді, запрошених учасників та обговорення. Існувала система представництва, тобто це була своєрідна конференція. Тож не дивно, що політичні опоненти (зокрема, польські ліберали та консерватисти) різко критикували зокрема і намагання українців назвати свою маніфестацію терміном «віче».

Але, незважаючи на це, «перше всенародне віче» стало поворотним моментом в українській політиці Галичини. Завдяки ювілею Йосифа II нечисленна руська львівська інтелігенція провела у Львові масштабний захід. За допомогою преси рішення віча потрапили у читальні найвіддаленіших сіл, а це полегшило подальшу мобілізацію прихильників. А оскільки русини були єдиними слов'янами в Австрії, які відзначали цей ювілей, про них написала і центральна преса.

Друге «всенародне віче» у Львові, яке відбулося 29 червня 1883 р., теж включало селянський та церковний компоненти. Але якщо мобілізація селянства пройшла добре, то стосунки з церквою (і так непрості через перехід на православ'я парафії у селі Гнилички і суд над русофілами у 1882 р.) в результаті віча були ще більше зіпсовані¹¹. Митрополит Сильвестр Сембратович, не бажаючи погіршувати стосунків із владою, напередодні заходу виїхав зі Львова. І таким чином зміг не бути на вічі, не ігноруючи його відкрито.

Оскільки захід відбувався після поразки на сеймових виборах (з 142 мандатів русини змогли вибороти всього 9), а структурованої партії так і не було створено, віче вирішили трактувати як «громадське»¹². Тим більше, що в ньому брали участь і народовці, і русофіли. Не маючи адекватного представництва в Сеймі, українські політики заговорили про «роботу з низу»¹³. Відтак, організатори звернулися до «русинів усіх станів якнайчисленніше з'явитися» до Львова, щоб віче «мало більшу вагу в очах противників та уряду». Позаяк масовість могло забезпечити лише селянство, то газети рясніли оголошеннями на кшталт «Всі інтелігентні Русини столичного міста Лева вітають численних прибулих на віче міщан і селян з цілого краю»¹⁴.

Як і попереднього разу, захід приурочили до пам'ятних дат. Одна з них – 20-ті роковини смерті митрополита Григорія Яхимовича, очільника Головної Руської Ради, постаті, повага до якої єднала русофілів з народовцями. Друга дата – річниця смерті цесаря Фердинанда I, за чийм підписом у 1848 р. була скасована панщина.

Характерно, що цього разу собор Святого Юра і площа перед ним не були задіяні організаторами. Богослужіння відбулося в Успенській церкві¹⁵, а саме віче традиційно – в Народному Домі.

Під час самого заходу стало зрозуміло, чому церква дистанціювалася від цієї події. Передусім – через критику так званої Добромільської реформи василіанських

¹¹ Корб'як Д. Позиція Галицьких митрополитів Йосифа і Сильвестра (Сембратовичів) щодо реформування Василіанського Чину. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2014. Вип. 15. С. 43–57.

¹² Вь передодень Народного вѣча. *Дѣло*. 1883. Ч. 67. С. 1.

¹³ На вѣче! *Дѣло*. 1883. Ч. 66. С. 3.

¹⁴ Програма «Народного вѣча». *Дѣло*. 1883. Ч. 65. С. 1.

¹⁵ Поминальне богослуженъ вь честь бл. и незабутной памяти митр. Григорія Яхимовича. *Дѣло*. 1883. Ч. 65. С. 3.

монастирів¹⁶. Йдеться про комплекс заходів, спрямованих переважно на виховання нового покоління монахів-василіян, що тривали від 80-тих рр. XIX ст. до початку XX ст., та які впроваджували монахи єзуїти. Її підтримувала влада і митрополит, політики ж називали «наступом єзуїтів на Руську церкву». Коли русофіл Орест Авдиківський зачитував реферат на цю тему, присутні на вічі представники поліції втрутилися, вважаючи виступ провокативним і шкідливим.

Натомість із масовістю та репрезентативністю все вийшло чудово. Як писала преса, «Львів не пам'ятав в своїх мурах такого численного згромадження руських селян»¹⁷. Публіка тепло зустрічала імпровізовані виступи селян-делегатів, самі промови тривали з 10 ранку до 5 вечора, а що зала Народного Дому фізично не могла вмістити 6000 учасників, то публіка розташувалася на сходах, в коридорах та на подвір'ї. Організатори і не приховували, що суть заходу не зводиться до обговорень чи ухвал, а покликана показати потужність руху та мобілізаційні можливості руських політиків¹⁸.

Від 7 год. ранку до 23 год. вечора тривали фестини на Стрільниці: студентський хор виконав концерт пам'яті Маркіяна Шашкевича, декламували його вірші, військовий оркестр грав народні танцювальні мелодії. Загалом, як писало «Діло», «по цілому саду лунала дзвінка хороша руська мова наша»¹⁹. І саме місце проведення фестин – осередок Стрільницького товариства, відомого своїм польським патріотизмом, і залучення військового оркестру, дещо дисонують із усталеним стереотипом про систематичні переслідування руського національного руху з боку місцевої (фактично польської) адміністрації.

Але, як завжди в подібних випадках, лунала критика з боку польської преси. Масовість віча і присутність на ньому селян польські ліберали вважали ознакою слабкості. Те, що українська преса описувала як «народний здвиг», польська трактувала як «ciemna masa dżaków i furmanów, zbałamuconych moskalofilami księżami»²⁰. А отже і віча, як зборів делегатів з обговореннями проблем, не було. Зате була масова демонстрація²¹. Знову ж таки, селянам закидали нерозуміння суті обговорюваних питань²².

Питанню «Добромільської реформи» було присвячене і «загальне зібрання русинів міста Львова» 4 травня 1884 р. Воно було не таким масовим, як попередні заходи, але і тут не обійшлося без селян. Натомість «справжньої руської інтелігенції», тобто духовенства, на зборах не було. Наслідком цього стало ще більше погіршення стосунків із церквою та посилення підозр у симпатіях до православ'я²³.

На тлі цих подій, при вимушеному дистанціюванні Греко-католицької церкви від масового національного руху, а також на фоні критики «єзуїтської Добромільської реформи», українське суспільство підійшло до 300-річного ювілею Берестейської унії. При чому ця річниця, як виявилось, була цікавою не лише українцям.

¹⁶ Преосв. еп. Сильвестеръ. *Дѣло*. 1883. Ч. 67. С. 3.

¹⁷ Въ великой хвили. *Дѣло*. 1883. Ч. 68. С. 1.

¹⁸ Вчерашне народне вѣче. *Дѣло*. 1883. Ч. 68. С. 3.

¹⁹ Народне Вѣче Русиновъ. *Дѣло*. 1883. Ч. 69. С. 3.

²⁰ Wiece ruski. *Gazeta Narodowa*. 1883. Nr 146. S. 1.

²¹ Wiece ruski. *Gazeta Lwowska*. 1883. Nr 147. S. 3.

²² Wiece ruski. *Gazeta Narodowa*. 1883. Nr 147. S. 1.

²³ Wiece lwowskich Rusinów. *Gazeta Narodowa*. 1907. Nr 105. S. 2.

Так, з ініціативи католицького єпископату, у 1894 р. у Львові було проведено «Католицьке віче», приурочене до річниці Унії²⁴. Сам захід був відповіддю Католицької церкви на поширення соціалістичних ідей і спробою мобілізувати своїх прихильників, у 1893 р. аналогічне віче провели у Кракові²⁵. Тому ювілей Унії був не причиною, а скоріше приводом. Такі віча взагалі ставали популярними на той час у Західній Європі, і проходили під егідою Католицької церкви як відповідь на виклики соціалізму та робітничих рухів²⁶. При чому організатори запозичували в своїх опонентів соціалістів організаційні форми таких з'їздів, так як самі соціалісти переймали деякі прийоми з церковної обрядовості.

Тим не менше, участь митрополита кардинала Сильвестра Сембратовича та кількох діячів руського руху (Кирила Студинського, Олександра Барвінського та Анатолія Вахнянина²⁷), урочисті богослужіння в головних храмах міста, присутність крайового маршалка, президента міста Львова та багатьох аристократів робили подію, а тому і сам ювілей Унії, суспільно важливими²⁸. В цьому випадку уже українська преса виступила з критикою²⁹. Так, в «Ділі» йшлося про те, що віче виявилось зборами польських аристократів, які демонструють свою опіку над Греко-католицькою церквою³⁰. Це логічно продовжувало тему про «винародовлення» церкви через впровадження celibату та Добромильську реформу василіанських монастирів. Критикували і малу кількість селян³¹. І головне, критикуючи віче, руські політики не могли не усвідомлювати, що частина їхньої критики спрямовується безпосередньо на ієрархів ГКЦ³².

Після «Католицького віча» єпископат Греко-католицької церкви організував окреме святкування з нагоди річниці Унії³³. При цьому, завдяки залученню великої кількості селянства, вдалося провести масовий захід у Львові³⁴, на який не спромоглися політики. Зрештою, сам привід – Берестейська унія, не сприймався в політикумі однозначно. Русофільське товариство ім. Качковського взагалі проігнорувало подію, не була вона важливою і для радикалів.

Протягом кінця вересня – першої половини жовтня 1896 р. в соборі Святого Юра проводили урочисті відправи, а після них – походи до підміських парафій (на

²⁴ II Wiec katolicki. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 152. S. 3.

²⁵ II Wiec katolicki. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 156. S. 1–3.

²⁶ II Wiec katolicki. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 155. S. 1–3.

²⁷ II Wiec katolicki. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 157. S. 1–3.

²⁸ Wiec katolicki. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 152. S. 4.

²⁹ В'їче католицьке у Львові. *Дбло*. 1896. Ч. 125. С. 3.

³⁰ В'їче католиковъ у Львові. *Дбло*. 1896. Ч. 142. С. 1–2; В'їче католиковъ у Львові. *Дбло*. 1896. Ч. 143. С. 1–2.

³¹ В'їче католиковъ у Львові. *Дбло*. 1896. Ч. 143. С. 1–2; Католицке в'їче у Львові. *Дбло*. 1896. Ч. 129. С. 1.

³² Церковни и народни справы руски. *Дбло*. 1896. Ч. 137. С. 1.

³³ Jubiliusz Unii brzeskiej. *Gazeta Lwowska*. 1896. Nr 235. S. 4–5.

³⁴ Jubiliusz Unii brzeskiej. *Gazeta Lwowska*. 1896. Nr 236. S. 3; Unia brzeska. *Gazeta Lwowska*. 1896. № 223. S. 3.

Личаків³⁵, Жовківське передмістя та Знесіння³⁶). А на свято Покрови за юліанським календарем, за участі численних селян, відбулося головне святкування на площі Святого Юра³⁷. Були присутні митрополити трьох обрядів, представники влади міста і краю, в митрополичих палатах провели два святкові прийоми. Ввечері 14 жовтня 1896 р. собор Святого Юра та митрополичі палати були святково ілюміновані.

Звісно, інтерпретації події були різними в польській та українській пресі. Якщо урядова «Gazeta Lwowska» говорила про «свято, в якому взяли участь влада і всі стани обох католицьких народів», то народовецький часопис «Діло» – про національну українську маніфестацію, про національні костюми та про «здвиг народу, з величавістю, притаманною нашому обряду». Згадали і «демонстративне мовчання дзвонів костелів», коли повз них урочисто проходили греко-католики³⁸.

Цікаво, що після проведення «Католицького віча» серед українських діячів циркулювала ідея провести й собі аналогічний захід. Однак власне віче проводити не стали. Можливо, як ішлося в «Ділі», через страх «політики і крайніх елементів»³⁹. Справа в тому, що багато священників мали ліві політичні погляди, тому ніхто не міг гарантувати, що захід проти поширення соціалістичних ідей не перетвориться на його повну протилежність⁴⁰.

Галицькі українці, завдяки реформам в Австро-Угорщині, стали учасниками модерного політичного життя. Без структурованої партії, розділені на русофілів та народовців, без численних міщан та аристократії. Зате із впливовою церковною ієрархією та селянством, яке могло забезпечити масовість політичного руху.

Однак реалії кінця XIX ст. вимагали не лише масовості, а й присутності в столиці краю. Присутності, яка могла зробити маніфестацію «видимою» для влади, прихильників та політичних опонентів. Цю масовість для українського руху могли забезпечити лише селяни.

Українські політики, орієнтуючись на приклади партійної діяльності в Західній Європі, вирішили так само проводити збори, але в форматі «загальнонародних маніфестацій». Таким чином вирішувалося одразу дві проблеми: і відсутність структурованої партії, і мізерна кількість політично активних русинів у Львові. Останнє, крім того, означало чітку прив'язку українських масових заходів до конкретних будівель (як Народний Дім) та до греко-католицьких церков. А якщо і виходило за межі цих об'єктів, то переважно не на «вулицю», а в межах конкретної локації (наприклад, Стрільниці).

Схожі риси мали і заходи, організовані Греко-католицькою церквою. Вони проходили на території церков, на приміських парафіях, до участі в них залучалися селяни з провінції.

³⁵ Торжества ювілейни въ архикатедральной церквѣ св. Юрія. *Дѣло*. 1896. Ч. 220. С. 3.

³⁶ Торжества ювілейни въ архикатедральной церквѣ св. Юрія. *Дѣло*. 1896. Ч. 222. С. 3.

³⁷ Обходъ ювілейный 300-ои рочницѣ уніи при архикатедр. храмѣ св. Юра. *Дѣло*. 1896. Ч. 215. С. 2.

³⁸ Торжества ювілейни въ архикатедральной церквѣ св. Юрія. *Дѣло*. 1896. Ч. 222. С. 3.

³⁹ Въ справѣ нашего духовенства. *Дѣло*. 1896. Ч. 253. С. 2.

⁴⁰ Збори товариства св. Ап. Павла. *Дѣло*. 1896. Ч. 225. С. 1.

REFERENCES

- Barvins'kyij, O. (2010). Spomyny z moho zhyttia [Memories from my life], Kyiv [in Ukrainian].
- Barvins'kyi, V. (1880). Narodne viche Rusyniv. Vo L'vovi dnia 18 (30) lystopada 1880 [People's chamber of Rusyns. In L'viv on November 18 (30), 1880], *Dilo*, 26 lystop. (8 grud.) [in Ukrainian].
- Cole, L., & Unowsky, D. L. (2009). *The Limits of Loyalty: Imperial Symbolism, Popular Allegiances, and State Patriotism in the Late Habsburg Monarchy*, New York, Oxford, Berghahn Books [in English].
- (1896). Jubileusz Unii brzeskiej, *Gazeta Lwowska*, (235) [in Polish].
- (1896). Jubileusz Unii brzeskiej, *Gazeta Lwowska*, (236) [in Polish].
- (1896). Katolyts'ke viche u L'vovi [Catholic Chamber in L'viv], *Dilo*, (129) [in Ukrainian].
- Kis', N. (2018). Pamiat' ta identychnist' ukrains'kykh hreko-katolykiv. Pro dzherela istorychnoi polityky UHKTs [Memory and identity of Ukrainian Greek Catholic. On the sources of the historical policy of the UHKTs], L'viv [in Ukrainian].
- Kis', N. (2020). Tsisar prybuvaie! Vizyty Franca Yosypha do L'vov. Retrieved from <https://lia.lvivcenter.org/uk/themes/kaiser-visits/> [in Ukrainian].
- Kolb, N. (2015). «Z Bohom za Tserkvu i vitchyznu»: hreko-katolyts'ke parafial'ne dukhovenstvo v Halychyni u 90-kh rokakh XIX stolittia [«With God for the Church and the Fatherland: Greek Catholic parish clergy in Galicia in the 90s of the XIX century], Zhovkva: «Misioner» [in Ukrainian].
- Korbiak, D. (2014). Pozytsia Halyts'kykh mytropolytiv Josyfa i Syl'vestra (Sembratovychiv) shchodo reformuvannia Vasylians'koho Chynu [The position of the Galician metropolitans Joseph and Sylvester (Sembratovich) on the reform of the Basilian order], *Naukovi zoshyty istorychnoho fakul'tetu L'vivs'koho universytetu*, (15), 43–57 [in Ukrainian].
- Mudryj, M. (1999). Ukrains'ki narodni vicha u L'vovi 1880 i 1883 rokiv (misto na shliakhu masovoi polityky), *L'viv: misto – suspilstvo – kultura*, (3), 333–347 [in Ukrainian].
- (1883). Na viche! [To the chamber!], *Dilo*, (66) [in Ukrainian].
- (1883). Narodne Viche Rusyniv [People's Chamber of Ruthenians], *Dilo*, (69) [in Ukrainian].
- (1896). Obchid yuvileinyi 300-oi richnytsi unii pry arkhykatedr. khrami sv. Yura [Jubilee celebration of the 300 anniversary of the union at the archcathedral church of st. George], *Dilo*, (215) [in Ukrainian].
- Oseredchuk, M. (2013). L'viv – Viden' u kintsi XIX – pochatku XX stolittia: vizyty predstavnykiv habsburz'koi dynastii do L'vova ta yikh vidobrazhennia u presi [L'viv – Vienna in the late 19th and early 20th centuries: visits of representatives of the Habsburg dynasty to L'viv and their coverage in the press], *Arkhivy Ukrainy*, (4), 93–110 [in Ukrainian].
- (1883). Pomynal'ne bohosluzhenie v chest' bl. i nezabutnoy pamiaty mytr. Hryhoriia Yakhymovycha [Funeral service in honor of approx. and the unforgettable memory of Metr. Hryhorii Yakhymovych], *Dilo*, (65) [in Ukrainian].
- (1883). Preosv. ep. Syl'vester [His Eminence Bishop Sylvester], *Dilo*, (67) [in Ukrainian].
- (1883). Prohrama «Narodnoho vicha» [Program of the «People's council»], *Dilo*, (65) [in Ukrainian].

- (1896). Torzhestva yuvileini v akhykatedral'ni tserkvi sv. Yurii [Jubilee celebrations in the archcathedral church of st. George], *Dilo*, (220) [in Ukrainian].
- (1896). Torzhestva yuvileini v akhykatedral'ni tserkvi sv. Yurii [Jubilee celebrations in the archcathedral church of st. George], *Dilo*, (222) [in Ukrainian].
- (1896). Tserkovni i narodni spravy ruski [Church and people's affairs or Russians], *Dilo*, (137) [in Ukrainian].
- (1896). Unia brzeska, *Gazeta Lwowska*, (223) [in Polish].
- (1883). V peredoden' Narodnoho vicha [On the eve of the People's Chamber], *Dilo*, (67) [in Ukrainian].
- (1896). V spavi nashoho dukhovenstva [In the cause of our clergy], *Dilo*, (253) [in Ukrainian].
- (1883). V velykii khvyli [In a big wave], *Dilo*, (68) [in Ukrainian].
- (1883). Vcherashnie narodne viche [Yesterday's people's chamber], *Dilo*, (68) [in Ukrainian].
- (1896). Viche katolyts'ke u L'vovi [Catholic Chamber in L'viv], *Dilo*, (125) [in Ukrainian].
- (1896). Viche katholykiv u L'vovi [Chamber of Catholics in L'viv], *Dilo*, (142) [in Ukrainian].
- (1896). Viche katholykiv u L'vovi [Chamber of Catholics in L'viv], *Dilo*, (143) [in Ukrainian].
- (1896). Wiece katolicki, *Gazeta Lwowska*, (152) [in Polish].
- (1907). Wiece lwowskich Rusinów, *Gazeta Narodowa*, (105) [in Polish].
- (1883). Wiece ruski, *Gazeta Lwowska*, (147) [in Polish].
- (1883). Wiece ruski, *Gazeta Narodowa*, (146) [in Polish].
- (1883). Wiece ruski, *Gazeta Narodowa*, (147) [in Polish].
- (1896). II Wiece katolicki, *Gazeta Lwowska*, (152) [in Polish].
- (1896). II Wiece katolicki, *Gazeta Lwowska*, (155) [in Polish].
- (1896). II Wiece katolicki, *Gazeta Lwowska*, (156) [in Polish].
- (1896). II Wiece katolicki, *Gazeta Lwowska*, (157) [in Polish].
- (1896). Zbory tovarystva sv. Ap. Pavla [Meeting of the Society of st. ap. Paul], *Dilo*, (225) [in Ukrainian].

Nazar KIS'. «Peasants and priests» in the era of «urban» politics. Participation of Rusyn peasants and Greek Catholic clergy in mass political events in Lviv at the end of the 19th century

The article describes the process of including the Ukrainian peasantry and clergy in the modern political process of the late nineteenth century. At a time when politics in Galicia is entering a mass phase. Accordingly, the mobilization of supporters and the demonstration of mass support are becoming more relevant.

It is shown how Ukrainians deal with this situation, when peasants from the province were invited for political activity in the city of Lviv. It is illustrated how the symbolic and organizational role of the Greek Catholic Church, as well as the mass support of the peasants, became arguments in political life.

Specific examples of the new «urban» policy are demonstrated. In particular, the article deals with the «First National Assembly of Ruthenians in Lviv» of 1880, the «Second National

Assembly of Ruthenians» of 1883, and the «General Meeting of Ruthenians of the City of Lviv» of 1884. And also with two events dedicated to the anniversary of the Brest Union – the «Catholic Assembly» in Lviv and the celebration of the 400th anniversary of the Union in 1896.

It is shown how imperial anniversaries were used to hold their national demonstrations. For example, the first «national assembly» of 1880 was also held as a «national holiday of freedom and equality», on the 100th anniversary of the reign of Emperor Joseph II. And the second, in 1883 – as a commemoration of the anniversary of the death of Emperor Ferdinand I, whose signature in 1848 abolished serfdom.

The difficult relations between popular politicians and senior clergy are highlighted. For example, how hierarchs avoided certain measures. It is shown how a place of solemn services (in the Cathedral of St. George or in the Church of the Assumption) testified to their relationship. And how mass gatherings were used by politicians to put pressure on the hierarchs of the Church. In particular, on the issue of «Jesuit reform» of Basilian monasteries.

The jubilee events of 1896 illustrate how Greek Catholic hierarchs were able to seize the initiative from political activists. How they themselves organized the peasants and involved them in their celebrations. And also how they tried to combine loyalty to local and central government, to the Vatican and to the national project.

It is shown how each event found a response in the then Polish and Ukrainian press, what arguments were used by political opponents. In particular, with regard to such new phenomena as mass demonstrations and the participation of peasants in them, the traditionally «non-political» stratum.

Key words: mass politics, assembly, demonstration, Lviv, peasants, clergy.